

MONOGRAFIES I RECERQUES

La persistència dels equívocs en les biografies d'alguns catalans del dinou: el cas de Víctor Balaguer

Joan Palomas i Moncholí

HISTORIADOR

L'objectiu d'aquest article és oferir una reflexió entorn de les greus mancances informatives i/o interpretatives existents pel que fa a les biografies de bona part de personatges catalans del dinou —si més no aquells que no disposen encara d'una biografia sencera— que s'arrosseguen d'autor a autor i d'obra a obra, fins al punt de configurar una visió esbiaixada de la realitat. Per fer-ho, agafaré com a fil conductor el cas de Víctor Balaguer i Cirera (1824-1901), personatge al qual he dedicat la meva atenció en els darrers anys.¹

¹ Els meus treballs sobre Víctor Balaguer han estat, en ordre cronològic, els següents: (amb Montserrat Bravo), «Víctor Balaguer, la diputació catalana i la lluita pel proteccionisme (1881-1890)», *Recerques* 25 (1992), p. 31-52; «La ideologia política de Víctor Balaguer a la Restauració», a *Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme "XIX, el segle romàntic"*, Vilanova i la Geltrú, 2, 3 i 4 de febrer de 1995, Biblioteca-Museu V. Balaguer [BMVB, en endavant], octubre 1997, p. 511-519; «Víctor Balaguer, de catalanista progressista a notable liberal», *El Contemporani* 24 (juliol-desembre 2001), p. 20-24; «Els liberals reformistes: Víctor Balaguer», *Quaderns d'Història* 6 (juny 2002), p.217-237; «Diputat revolucionari, senador vitalici: l'actuació parlamentària de Víctor

Les informacions biogràfiques dels catalans del dinou

La biografia completa de Víctor Balaguer posa al descobert un personatge cabdal del dinou català: dirigent polític en dimensió espanyola; cap de tots els parlamentaris catalans; expert gestor d'interessos generals catalans als ministeris i a les Corts; governant reformador des dels successius càrrecs que ocupà; forjador d'una proposta política d'Estat plurinacional i federalitzant; dinamitzador de l'educació, de la cultura i de la música; pioner de l'excursionisme i del rescat del patrimoni monumental i documental; figura destacada de la Renaixença i dels Jocs Florals; historiador i periodista abrandat; membre rellevant de l'associacionisme cultural i del món acadèmic oficial; amic de bona part dels polítics i intel·lectuals catalans i espanyols i encara amb una certa projecció europea. Cadascuna d'aquestes línies d'actuació, viscudes amb intensitat i sovint de manera simultània, mostra la rellevància de la seva actuació. La suma de totes elles, evidencia que ens trobem davant d'una figura de primer ordre.

Amb tot, durant prop de cent anys, Balaguer va romandre en l'oblit: del tot desconegudes algunes de les actuacions esmentades, escassament valorades les altres, amb un grapat de dades bàsiques desfigurades, el protagonista va esdevenir ben aviat actor secundari. Era el que Josep Maria Fradera ha anomenat «*invisibilitat de Víctor Balaguer*».² Com s'havia arribat a aquesta situació? Crec que aquí conflueixen dos aspectes, que a més s'han anat alimentant mútuament durant dècades. En primer lloc, unes informacions biogràfiques clarament deficientes, tant pel que fa a les elaborades en vida del personatge, com a les posteriors. En segon, una minimització de la seva significació real en el dinou català i espanyol, derivada en gran mesura dels prejudicis d'autors molt diversos envers l'opció política i ideològica que ell va representar.

Les greus mancances informatives dels materials biogràfics sobre Balaguer, no constitueixen un fet aïllat. De fet, en el transcurs de les

Balaguer», a *Víctor Balaguer i el seu temps*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 131-196; *Víctor Balaguer: Renaixença, Revolució i Progrés*, Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa, Biblioteca Antina, 17, 2004, 602p; (amb Marina Cuccu), *La Itàlia de Víctor Balaguer*, Vilanova i la Geltrú, BMVB, 2004, 183p.

² Josep M. FRADERA, «Visibilitat i invisibilitat de Víctor Balaguer», *L'Avenç* 262 (octubre 2001), dossier «Víctor Balaguer romàntic i liberal», p. 19-26.

aproximacions biogràfiques que he realitzat a altres personalitats del dinou català —sobretot parlamentaris de la segona meitat del segle—³ he pogut comprovar com en bona part dels casos, les informacions localitzables en obres generals (manuals, enciclopèdies, diccionaris biogràfics) i que constitueixen el coneixement existent i acceptat sobre un determinat personatge, contenen errades, omissions i versions contraposades que poden arribar a extrems esfereïdors.

Si la presència de dades incorrectes és preocupant, encara ho és més la seva persistència en el temps. Si han estat incloses en successives obres generals, i han assolit un cert nivell de difusió, el més freqüent és que quedin de tal manera incrustades en una biografia, que la seva definitiva correcció quedi en suspens. Sovint, fins i tot quan una monografia ha demostrat la seva imprecisió, les dades errònies són mantingudes amb contumàcia per autors posteriors, més interessats a transcriure allò que han escrit els seus predecessors, que no pas a contrastar les informacions amb les fonts disponibles.

En algunes ocasions, aquesta mena d'informacions errònies plantegen situacions del tot impossibles, ja que es refereixen a esdeveniments, càrrecs i organismes en dates en les quals no varen tenir lloc: president dels Jocs Florals en una data anterior a la seva restauració, director d'un diari en una ciutat diferent, candidat en unes eleccions en les quals el partit practicava el retraïment, diputat en un any en què no hi havia Corts, president d'un organisme que ja havia desaparegut, membre d'un partit que encara no s'havia fundat i tantes altres situacions inversemblants, que denoten un escàs coneixement del context del biografiat i que acaben configurant una mena de biografia paral·lela, de caràcter fantàstic, però acceptada per molts autors, que aconsegueix suplantar en determinats episodis la de debò.

Hi ha també aproximacions biogràfiques que són internament incoherents, ja que situen les actuacions més rellevants del biografiat, aquelles que només pot haver fet quan era un adult en la plenitud de les

³ Bàsicament, la meua tesi doctoral *El rerefons econòmic de l'activitat dels parlamentaris catalans (1876-1885)*, 2002, i la col·laboració en curs per al *Diccionario Biográfico Español*, de la Real Academia de la Historia.

seves facultats (director d'un periòdic, diputat a les Corts), en dates en les quals resulta que era un infant o, fins i tot, que ja havia mort...

També és habitual que els biògrafs que són amics i coetanis del biografat, portin el seu zel a engrandir i magnificar les actuacions, mentre que els adversaris o, com a mínim, els defensors d'opcions ideològiques divergents, portin la seva animadversió a reduir-ne i treure'n lluentor o, el que és encara pitjor, a ignorar-les. No és estrany, tampoc, que el mateix personatge, en parlar d'ell mateix, maquilli actuacions passades amb l'objectiu de presentar un determinat currículum polític,⁴ una pràctica que arriba fins als nostres dies.

Les omissions són un altre aspecte que cal remarcar. Sovint els materials biogràfics contenen veritables llacunes en la vida d'un personatge, ja sigui per l'omissió d'algun dels seus àmbits d'actuació, ja sigui de períodes sencers de la seva vida. Igual que passava amb les dades errònies, si les omissions es mantenen en obres successives, queden incrustades en aquella biografia fins i tot quan una monografia ha obert nous camins de coneixement.

Les biografies en vida de Balaguer

El seguiment dels diversos treballs de caràcter biogràfic escrits en vida de Balaguer, permet corroborar plenament tot el que s'ha dit fins aquí. El primer treball d'una certa entitat va ser elaborat l'agost de 1868 per la redacció d'*El Faro Bisbalense*, revista impulsada per l'impressor de la Bisbal Antoni de Torres, que havia de servir de presentació a l'edició d'un llibre de poesies de Balaguer. En aquest, s'oferia una ràpida visió dels aspectes més significatius del que fins aleshores havia estat l'actuació del personatge.⁵ Cal remarcar que aquesta obra es presentava just en el moment en què anava a produir-se un important tall en la vida de Balaguer, amb la Revolució de Setembre de 1868: abans, era un personatge prou conegut per

⁴ En el cas de Balaguer, vegeu CUCCU; PALOMAS: *La Italia...*, p.25-43.

⁵ [La Redacció d'*El Faro Bisbalense*]: «Apuntes biogràfics del poeta catalan Don Víctor Balaguer», a Víctor BALAGUER, *El Trovador de Montserrat: Poesías catalanas completas*, La Bisbal, Establecimiento Tipográfico de D. Antonio de Torres Editor, 1868, tom 1, p.I-XV. Cal tenir en compte que no tots els exemplars d'aquesta obra contenen l'estudi introductori; faig servir un dels exemplars de la Biblioteca de Lletres de la UB, localitzat per Marina Cuccu.

la seva activitat com a literat, periodista, historiador i membre de l'associacionisme cultural, mentre que la seva dimensió política, prou important en clau interna dels partits, no havia assolit encara cap càrrec de relleu més enllà del de diputat provincial; després, féu el salt a l'alta política, passà a residir bona part de l'any a Madrid i ocupà de manera gairebé ininterrompuda càrrecs d'alt rang, alhora que pogué desenvolupar a fons alguns dels àmbits d'actuació més rellevants de la seva biografia.

Allò que es podia esperar era que els treballs posteriors incorporeassin aspectes de la nova etapa que just ara començava, que matisessin conceptes, que escollissin altres vies interpretatives i, en definitiva, que s'endinsessin en els àmbits d'actuació que progressivament anaven adquirint entitat en la biografia del personatge. La realitat, però, va ser que aquest primer treball marcà poderosament la línia a seguir per als següents i tots ells varen atorgar tot el protagonisme a la primera etapa, junt amb els àmbits d'actuació més significatius d'aquesta etapa, mentre que la segona i els àmbits que s'hi van desenvolupar, varen quedar poc més que desconeguts.

En la seva nova condició de diputat constituent, Balaguer va ser inclòs en obres de biografia col·lectiva publicades entorn del 1869 i dedicades a aquestes Corts. En el treball *La asamblea constituyente de 1869*, de Manuel Prieto, s'optà per reproduir el treball d'*El Faro*, per la qual cosa no tan sols no aportava cap dada nova, sinó que mantenia l'esquema interpretatiu anterior a la Revolució de 1868.⁶ A *Los diputados pintados por sus hechos*, dels editors R. Labajos y Compañía, es començava l'entrada corresponent a Balaguer amb la confessió: «*Hemos adquirido el compromiso de escribir su biografía y no podemos cumplirlo. Necesitaríamos para ello llenar un volumen de grandes dimensiones*» — una afirmació que indica la magnitud d'allò que, aleshores, constituïa només la meitat de la feina—, situació que se solucionava presentant uns apunts biogràfics amb un fil narratiu similar al d'*El Faro*, del qual es reproduïa textualment alguns paràgrafs.⁷ Només a *Fisonomía de las*

⁶ Manuel PRIETO Y PRIETO, *La asamblea constituyente de 1869: Biografías de todos los representantes de la nación*, Madrid, Tomás Rey y C., 1869, p.107-116.

⁷ *Los Diputados pintados por sus hechos: Colección de estudios biográficos sobre los elegidos por el sufragio universal en las Constituyentes de 1869*, Madrid, R. Labajos y C., 1869-70, tom 1, p.242-247.

Constituyentes, de Manuel Ibo Alfaro, Balaguer rebia un tractament més ampli, en un treball realitzat per Arturo del Monte, amb una atenció específica a la seva vida política.⁸ Malauradament, en lloc de presentar una anàlisi detallada d'aquesta faceta, el treball oferia la reproducció de textos de discursos, una opció que continuarien alguns autors posteriors.

A mitjan 1874, els mateixos redactors d'*El Faro Bisbalense* presentaren una ampliació del seu treball, com a introducció a una nova edició de les poesies de Balaguer. Escrit en els darrers mesos del Sexenni, amb l'especial rellevància d'aquest període en la seva biografia, era una magnífica ocasió per refondre l'antic treball en un de nou, plantejat sobre noves bases. Els autors, però, preferiren reproduir el text de 1868 i, al seu final, afegir els sis nous anys, carregant la seva explicació en la part literària i, encara, poètica.⁹

El 1875, Anicet de Pagès presentava el seu estudi *Víctor Balaguer*, un treball breu i centrat només en la seva faceta de poeta.¹⁰ L'any següent, José Joaquín Ribó publicava *Estudios biográficos del ex-ministro de Ultramar Excmo. Señor Don Víctor Balaguer*, sens dubte el treball més detallat i que englobava més facetes de la seva actuació, malgrat recórrer també al recurs de la reproducció de discursos. Si la seva data límit hagués estat propera a la mort de Balaguer, aquesta obra hauria pogut contribuir a capgirar les informacions biogràfiques sobre ell, però com que se situava a l'inici de la Restauració, el cim de la seva actuació encara havia d'arribar.¹¹ Per la seva banda, Charles Boy publicava el 1883 *Les félibres: Don Víctor Balaguer*, treball orientat novament a la faceta literària i, encara, a la seva relació amb el grup de poetes provençals.¹²

⁸ Manuel IBO ALFARO, *Fisonomía de las Constituyentes*, Madrid, Imprenta de Santos Larxé [1r tom: Imprenta a cargo de Tomás Alonso], 1869; treball d'Arturo del Monte, tom 3, quadern 34, p.281-333.

⁹ Antonio TORRES; Mariano SARIÑENA, «Víctor Balaguer: su vida y sus obras» a VÍCTOR BALAGUER, *Poesias completas (version castellana)*, Madrid, Aribau y C^a, 1874, p.I-LIV.

¹⁰ Aniceto DE PAGÉS, *Víctor Balaguer*, Madrid, Imprenta de los Sres. Rojas, 1875. Cal tenir en compte que l'edició paral·lela, només en català, no duia aquest estudi biogràfic.

¹¹ José Joaquín RIBÓ, *Estudios biográficos del ex-ministro de Ultramar Excmo. Señor Don Víctor Balaguer*, Madrid, Imprenta de Fortanet, 1876.

¹² Charles BOY, *Les félibres: Don Víctor Balaguer*, s/l., Gap Typographie J. C. Richard, 1883.

A aquests es pot afegir el fullet editat per l'Associació d'Excursions Catalana, arran de l'homenatge fet a Balaguer el 1879¹³ i el del Foment del Treball Nacional, amb l'homenatge pòstum de 1902,¹⁴ ambdós més centrats a lloar un determinat aspecte que a oferir una aproximació biogràfica sencera; la recopilació de discursos parlamentaris de Balaguer que realitzà el 1880 el Comitè Constitucional de Vilanova i la Geltrú, prou interessant, ja que en contextualitzava correctament molts;¹⁵ junt amb un bon grapat d'articles periodístics de format més reduït.

Aquests treballs més monogràfics coexistiren amb noves obres de biografia col·lectiva. Treballs com *La primera Cámara de la Restauración* (1878) d'Aureliano Linares Rivas,¹⁶ *Los oradores de 1869* (1879) de Francisco Cañamaque,¹⁷ *Las segundas Cortes de la Restauración* (1879-80) de Pedro E. de Tébar i José de Olmedo,¹⁸ *Los hombres de la Restauración* (1880-84) d'Enrique Prúgent¹⁹ i *Las primeras cámaras de la Regencia* (1886) de Modesto Sánchez Ortiz i Fermín Berástegui,²⁰ atorgaven als personatges inclosos un espai massa reduït com per plantejar gaires novetats. Per la seva banda, el *Diccionario biográfico y bibliográfico de*

¹³ Associació d'Excursions Catalana: *Vetllada literaria en obsequi al Excm. Sr. D. Víctor Balaguer donada en lo gran saló de juntas del Foment de la Producció Espanyola per la ... 20 de maig de 1879*, Barcelona, Imprenta de La Renaixensa, 1879.

¹⁴ Manuel CREUS ESTHER, *Elogio fúnebre del Excmo. Sr. D. Víctor Balaguer leído en la velada dedicada a honrar su memoria por el Fomento del Trabajo Nacional*, Barcelona, Tip. de Domingo Casanovas, 1902.

¹⁵ *Vida política y parlamentaria del Excmo. Sr. D. Víctor Balaguer, diputado a Cortes por Villanueva y Geltrú. Obra publicada y recopilada por el comité constitucional de dicha villa*, Villanueva y Geltrú, Establecimiento Tipográfico de José A. Milá, 1880.

¹⁶ A. LINARES RIVAS, *La primera Cámara de la Restauración: Retratos y semblanzas*, Madrid, Establecimiento Tipográfico de J.C. Conde y C^a, 1878, p.149-158.

¹⁷ Francisco CAÑAMAQUE, *Los oradores de 1869*, Madrid, Librería de los Sres. Simón y Osler, 1879, p.289.

¹⁸ Pedro E. DE TÉBAR; José DE OLMEDO, *Las segundas Cortes de la Restauración: Semblanzas parlamentarias*, Madrid, Imprenta de Manuel G. Hernández, 1879-80, tom I, p.48-49.

¹⁹ Enrique PRÚGENT, *Los hombres de la Restauración*, Madrid, Establecimiento Tipográfico de Gregorio Juste, 1880-1884, tom 5, p.17-21.

²⁰ Modesto SÁNCHEZ ORTIZ; Fermín BERÁSTEGUI, *Las primeras cámaras de la Regencia*, Madrid, Imprenta de Enrique Rubiños, 1886, p.213-214.

escritores y artistas catalanes del siglo XIX (1889) d'Antoni Elias de Molins, presentava unes anotacions biogràfiques que havien de servir bàsicament de contextualització per a la presentació de l'extensa obra publicada pel personatge.²¹

En canvi, *Figuras y figurones* (1877-78) d'Ángel María Segovia començava l'espai dedicat a Balaguer amb aquestes prometedores declaracions d'intencions: «*D. Víctor Balaguer ha tenido muchos biógrafos, pero todos ellos se han ocupado más del poeta que del político; nosotros, por el contrario, vamos a fijarnos con mayor cuidado en el hombre político, de administración y de gobierno, que en el literato, el académico y el poeta*».²² Malgrat aquesta afirmació, el tractament atorgat al Balaguer polític era força superficial. En l'ampliació d'aquesta obra de 1882, quan ja era possible incorporar significatius elements en la seva trajectòria política, s'optà per reproduir el text anterior, amb només quatre ratlles dedicades als darrers anys.²³

El balanç en el moment de la mort de Balaguer, era que cap de les obres existents no havia pogut copsar les actuacions de màxim relleu que protagonitzà, sobretot als anys vuitanta: el seu pes dins de la direcció espanyola del Partit Liberal; el seu protagonisme en la separació d'aquest dels elements més esquerrans, amb la formació de la Izquierda Liberal, de la qual fou màxim dirigent de manera ininterrompuda; les seves campanyes parlamentàries com a president dels diputats catalans; els centenars d'actuacions als ministeris i a les Corts en defensa d'interessos generals catalans (noves línies de ferrocarril i de navegació, foment de la indústria, política fiscal...); els també centenars de disposicions (lleis, reials decrets) amb la seva signatura o, si més no, inspirats per ell; la seva defensa de la plurinacionalitat de l'Estat a les corporacions culturals oficials; les ambiciosos actuacions com a fundador de biblioteques i museus; en

²¹ Antonio ELÍAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, Barcelona, Imprenta de Fidel Giró, 1889, tom 2, p.198-212.

²² Ángel María SEGOVIA, *Figuras y figurones de los hombres que mas figuran actualmente en España*, Madrid, Administración, 1877-1878, tom 2, p.615-687.

²³ Ángel M. SEGOVIA, *Figuras y figurones. Biografías de los hombres que mas figuran actualmente*, 2ª edición corregida y aumentada, Madrid, Imprenta de Figuras y Figurones, 1882, tom XXVIII, p.22-200.

definitiva, el cim d'una trajectòria personal iniciada als anys anteriors i que en aquests moments arribava a la seva plenitud.

Aquest alarmant desconeixement del que havia estat el bo i millor de l'actuació de Balaguer, era descrit amb gran precisió per la Junta Directiva de la Biblioteca-Museu fundada per ell a Vilanova i la Geltrú (BMVB en endavant), ja el 1889, en la presentació d'una nova edició de les seves poesies: «*La Junta Directiva de la Biblioteca-Museo pudiera aprovechar esta ocasión que se le presenta para escribir un estudio biográfico de D. Víctor Balaguer, ya que tantos como acerca de él se hicieron ninguno puede considerarse completo. Sea por no haberse facilitado datos a sus biógrafos, sea porque éstos se han ido copiando unos a otros, sea por haber influido en unos la pasión política, que agranda o empequeñece los objetos, sea, en fin, por otra causa cualquiera, lo cierto y positivo es que nadie se ha ocupado, bajo su verdadero aspecto, de la vida accidentada al par que laboriosa del vate catalán, como se le llama en Castilla, ni de su influencia literaria, y también política en determinadas ocasiones, sobretudo en Cataluña, ni de los actos de patriotismo que ha realizado, algunos con peligro de su vida, otros con un desinterés y desprendimiento de que son raros, rarísimos, los ejemplos*». ²⁴

Un protagonista esdevingut actor secundari

A la manca de materials biogràfics complets i fiables caldria afegir un altre factor, tant o més decisiu a l'hora de situar correctament el personatge. Es tracta de les prevencions de tipus ideològic que els autors dels corrents ideològics amb capacitat de crear referents històrics varen tenir envers ell, en el darrer tram de la seva vida i en els anys immediatament posteriors a la seva mort: massa regionalista per als cercles polítics i acadèmics oficials espanyols —tant liberals com conservadors— i massa progressista (i laic) per al regionalisme conservador català del tombant de segle.

Balaguer anava quedant d'aquesta manera en una mena de terreny de ningú. En l'àmbit espanyol, la historiografia es referirà a episodis que l'havien tingut com a protagonista pràcticament sense esmentar-lo o reduint

²⁴ «Proemio» de la Junta Directiva de la Biblioteca-Museu Balaguer, a Víctor BALAGUER, *Poesías*, Villanueva y Geltrú, Imprenta de José A. Milá, 1889, Publicaciones de la Biblioteca-Museo Balaguer, volumen I, p.III-IV.

la seva intervenció a un paper irrisori. En l'àmbit del catalanisme conservador, mentre que es recuperaven personatges del dinou no pas més catalanistes que ell, però sí més fortament conservadors, o fins i tot reaccionaris, i en qualsevol cas amb una rellevància global menor, el paper cabdal de Balaguer durant més de mig segle era menystingut.

Cal afegir que Balaguer no seria pas l'únic representant de la Renaixença liberal i del catalanisme progressista que quedaria arraconat, i que a hores d'ara queda encara un important treball pendent per redefinir correctament alguns d'aquests personatges.

Una altra qüestió seria analitzar la valoració que en farà el catalanisme de signe més progressista, que ell més que ningú havia contribuït a crear dècades abans, des de les pàgines de *La Corona de Aragón*, *El Conceller* i *La Montaña de Montserrat* i treballs com *La libertad constitucional* i *Esperansas y recorts*, entre tants altres. La percepció que des d'aquest sector es tindrà de Balaguer —amb algunes excepcions— no va ser la de reconèixer un mateix fil conductor, la de considerar la seva aportació teòrica com un estadi anterior i necessari. Tot al contrari, es veié en la seva inserció en el món polític i acadèmic espanyol un allunyament de Catalunya, una imatge que quedava reforçada pels seus darrers treballs teòrics, en els quals marcava distàncies amb el catalanisme de finals de segle.

Per al Centre Català, creat el 1882 en el context de la forta mobilització proteccionista contra el tractat de comerç amb França i la reforma aranzelària (la *base cinquena* de l'aranzel Figuerola de 1869), que tingué precisament Balaguer com a màxim protagonista en qualitat de president de la Diputació Catalana, la sorollosa ruptura d'aquest amb Sagasta en ple Congrés dels Diputats, havia de constituir el primer pas per a la superació definitiva del sistema de partits dinàstics espanyols. El fet que Balaguer apostés per la formació d'un nou partit des de Catalunya, però novament de dimensió espanyola i aliat amb els màxims dirigents del lliurecanvisme de l'època,²⁵ constituï un allunyament que no acabaria de recompondre's en els anys següents.

Cadascun dels dos aspectes vistos fins aquí, va tenir una important repercussió en l'altre: si les informacions biogràfiques haguessin estat més

²⁵ Vegeu PALOMAS: «Diputat revolucionari, senador vitalici...», p. 170-177, i PALOMAS, *Víctor Balaguer: Renaixença ...*, p. 507-515.

completes, les interpretacions sobre el personatge s'haurien vist matisades; i alhora, si la visió del personatge hagués entrat dins dels paràmetres dels sectors ideològics esmentats, la recerca biogràfica sobre Balaguer hauria tingut nous estímuls.

Crec que a aquestes dues qüestions principals, caldria afegir un context poc favorable durant les dècades centrals del segle XX per poder capgirar la situació descrita fins aquí. D'una banda, el gènere biogràfic va ser poc valorat durant força anys per una part significativa de les escoles historiogràfiques. De l'altra, les aparicions puntuals de Balaguer en estudis sobre aspectes concrets del segle XIX, permetien únicament copsar fragments dispersos del conjunt de l'actuació d'un personatge molt més complex, per a l'estudi del qual calia un treball interdisciplinari.

En qualsevol cas, durant el tres primers quarts del segle XX, els coneixements biogràfics sobre Balaguer —la seva inclusió en diccionaris biogràfics, una monografia i alguns articles—²⁶ i les interpretacions sobre el seu significat, no diferiren gaire dels expressats en algunes d'aquelles primeres biografies, escrites a finals dels anys seixanta del XIX.

D'entre els autors que durant aquest ampli període s'ocuparen d'una manera o altra de Balaguer, em sembla interessant esmentar les visions que en tingueren Antoni Rovira i Virgili, en el seu *Resum d'història del catalanisme* (1936; i, de fet, també en obres anteriors), i Montserrat Llorens, dins de *l'Industrials i polítics* (1958) de Jaume Vicens i Vives, ja que ambdós seguiren un mateix fil explicatiu. Segons aquests autors, la biografia de Balaguer només tindria sentit abans del seu pas a Madrid; després, s'iniciaria la davallada de la seva carrera i, sobretot, el seu allunyament de Catalunya i dels seus interessos. D'aquesta manera, el primer

²⁶ Es pot esmentar, entre els diccionaris, Antonio J. BASTINOS (comp.), *Catalanes il·lustres*, Barcelona, A.J. Bastinos editor, 1905, p.32-34 (dins Teodor BARÓ: «La literatura y la imprenta»); Francisco GRAS I ELIAS, *Siluetes d'Escriptors Catalans del segle XIX*, Barcelona, Llibreria L'Avenç, 1909, p.65-84; Antonio J. BASTINOS, *Espanoles contemporáneos*, Barcelona, s/n., 1929, p.42-44; *Diccionari biogràfic*, Barcelona, Albertí editor, 1966-70, tom 1, p. 187-188. La monografia: Adolfo HERRERA CHIESANOVA: «Noticia biográfica del Excmo. Sr. D. Víctor Balaguer y Cirera» [Separata d'una publicació de la Real Academia de la Historia, conservada a l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona, 19-], s/l., s/n., s/d., p.31-71. Entre els articles: Carles CAPDEVILA, «Figures del Renaixement de Catalunya: Víctor Balaguer», *Revista de Catalunya* (desembre 1924), p.576-592; (diversos autors) a *La Veu de Catalunya*, 12-12-1924.

afirmava: «*Víctor Balaguer exercí durant alguns anys —els anteriors a la Revolució de Setembre— una influència considerable sobre la joventut catalana. Al cap d'alguns temps, però, va sumar-se a la política espanyola i va traslladar-se a Madrid*». ²⁷ En un sentit molt similar s'expressava la segona: «*El mateix 1868, fundà un diari a Madrid, La Montaña de Montserrat i a poc a poc s'anà lligant a l'ambient dels cercles polítics i culturals de la capital, fins que quedà separat de tot allò que podia passar a Barcelona, on des d'aleshores, fou tingut com una figura del passat*». ²⁸

En l'anterior anàlisi es combinava un flagrant desconeixement del que havia representat la segona etapa de la biografia de Balaguer —que apareixia com una nebulosa en la qual l'única dada certa que emergia era que havia estat ministre— amb la idea errònia que en la política del dinou, els interessos generals de Catalunya només es podien defensar si el polític català no es desplaçava mai als centres de decisió de l'Estat.

La cita de Llorens, a més, em serveix per mostrar fins a quin punt algunes errades de pes poden quedar incorporades a una biografia. La publicació al·ludida —*La Montaña de Montserrat*— va ser una revista fundada per Balaguer el gener de 1868 a Barcelona, com a portaveu del sector més catalanista dels progressistes i va contribuir a difondre alguns dels conceptes bàsics del catalanisme dels anys següents. Després de la Revolució passà a anomenar-se *La Montaña Catalana* i es tancà a principis de desembre, mentre Balaguer era president de la Diputació Provincial de Barcelona. El fet de situar aquesta publicació com a diari madrileny i el mateix Balaguer ja residint a Madrid el mateix 1868, no és solament una errada, sinó que capgira completament el sentit d'aquesta actuació.

La represa de la recerca

En els darrers trenta anys (escric això a finals de 2005), però sobretot en els darrers quinze, l'interès per Balaguer ha seguit una marxa ascendent, constatable en l'increment de treballs sobre ell, en la reedició d'obres seves,

²⁷ A. ROVIRA I VIRGILI, *Resum d'història del catalanisme*, Barcelona, Editorial Barcino, 1936, 125, p.38. Vegeu també: *Siluetes de catalans. 51 catalans dels segles XIX i XX*, Barcelona, Editorial Barcino, 1969, tom 1, p.44-46.

²⁸ Jaume VICENS I VIVES; Montserrat LLORENS, *Industrials i polítics del segle XIX*, Barcelona, Editorial Teide, 1958, p.401.

en la descoberta d'actuacions inèdites i en la progressiva revisió de les interpretacions sobre la seva actuació. Crec que en aquest procés, i a banda d'un context general més favorable per al gènere biogràfic, ha intervingut de manera decisiva el mateix llegat balaguerià: l'existència de la BMVB i l'important Fons Personal Víctor Balaguer que s'hi custodïa, junt amb les obres del personatge i sobre ell, eren peces clau per a la represa de la recerca. La progressiva catalogació d'aquests fons —avui encara no completada— combinada amb l'organització de congressos i seminaris sobre el personatge, amb un caràcter interdisciplinari, han permès avançar en el coneixement i la reinterpretació d'un personatge cabdal del dinou.

Alguns dels autors —a banda dels expressats a la nota 1— que s'han interessat per Balaguer en aquest període han estat Maria Pilar Queralt del Hierro, Oriol Pi de Cabanyes, Albert Virella i Bloda, Horst Hina, Montserrat Comas i Güell, Enrique Miralles, Marina Cuccu, Josep Maria Fradera, Pere Farrés, Francesc Cortès i Mir, Rogelio López Blanco, Jaume Santaló i Peix, Albert Garcia Balañà, Isabel Maria Pascual Sastre i Ramon Grau i Fernández.²⁹ A ells cal afegir diversos articles sobre aspectes concrets, més les entrades corresponents al personatge en les obres de tipus general.

²⁹ L'enumeració de l'obra sencera d'aquests autors sobre Víctor Balaguer supera l'espai disponible, per la qual cosa n'esmento aquí només una part. Per a la resta, recomano una cerca a *Pasífae*, el catàleg informatitzat de la BMVB (<http://www.victorbalaguer-bmb.org/wpasifae.htm>). Com a obres de diversos autors, cal esmentar: 1) *Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme "XIX, El Segle Romàntic"*, Vilanova i la Geltrú, 2, 3 i 4 de febrer de 1995. BMVB, octubre 1997; 2) *Ultramar. Política de Víctor Balaguer i progrés per a Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: BMVB, abril 2000; 3) *L'Avenç* 262 (octubre 2001), dossier «Víctor Balaguer romàntic i liberal»; 4) *Víctor Balaguer i el seu temps*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004. Com a monografies publicades (a banda de les incloses a la nota 1): 1) Maria Pilar QUERALT DEL HIERRO, *Víctor Balaguer i Cirera*, Barcelona, Nou Art Thor, 1984 (Gent Nostra, 29); 2) Albert VIRELLA I BLODA, *Víctor Balaguer i Vilanova i la Geltrú*. S/I: Institut d'Estudis Penedesencs, 1986 (Penedesencs Il·lustres, II); 3) Enrique MIRALLES, *Cartas a Víctor Balaguer*. Barcelona, Puvill Libros, 1995 (Ensayos, 22); 4) Marina CUCCU, *Víctor Balaguer i Cirera (1824-1901)*, Vilanova i la Geltrú, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003 (Retrat, 25). Com a catàlegs del Fons Personal Víctor Balaguer: Montserrat COMAS, *Epistolari de Víctor Balaguer: Aproximació a un catàleg (1842-1868)*, Vilanova i la Geltrú: BMVB, 1986 (més el catàleg de 1869, 1990; de 1870, 1992; de 1871, en CD; a partir de 1872, catàlegs informatitzats a *Pasífae*).

Convé precisar que el conjunt de treballs sobre Balaguer d'aquests darrers trenta anys no ha avançat sempre en la mateixa direcció. En un primer moment, va prevaler el temor a trencar amb el camí trepitjat per tantes generacions d'historiadors i d'intel·lectuals de prestigi, tant pel que fa al desconeixement de dades biogràfiques bàsiques, com a l'acceptació de les línies interpretatives més esbiaixades. Després, aquesta línia de treball va començar a coexistir amb una altra, intuïtiva al principi, basada en el ferm terreny de les fonts primàries i de les informacions contrastades després, que va començar a desfer els tòpics del passat i a refer un camí equivocat. Amb tot, l'emergència de la segona no implica la fi de la primera. Veient el que ha passat amb les biografies d'altres catalans del dinou, pronostico que durant els propers anys encara podrem veure —sobretot pel que fa a obres generals— la inèrcia del passat, en forma d'entrades biogràfiques basades més en els treballs del segle XIX que no pas en les aportacions del segle XXI.